

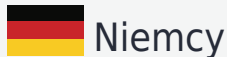
[Strona Główna](#) > ... > [Postępowanie Sądowe](#) > [Sprawy Cywilne](#) > [Sąd Którego Kraju Jest Właściwy W danej Sprawie?](#) > [Germany](#)

Sąd którego kraju jest właściwy w danej sprawie?

Autor treści:

European Judicial Network
(in civil and commercial
matters)

Jurysdykcja sądów niemieckich wynika z odpowiednich aktów prawnych Unii Europejskiej albo z autonomicznego międzynarodowego prawa procesowego cywilnego, które obejmuje również konwencje międzynarodowe. Poniższy artykuł obejmuje wyłącznie kwestie dotyczące ustalania właściwości poszczególnych sądów niemieckich.

1 Do jakiego sądu należy się zwrócić: do sądu powszechnego orzekającego w sprawach cywilnych czy do sądu szczególnego (na przykład sądu orzekającego w sprawach z zakresu prawa pracy)?

Spory cywilne w Niemczech rozstrzygane są w ramach dwóch różnych systemów sądownictwa: przez sądy cywilne (*Zivilgerichte*), które są częścią systemu sądów powszechnych, oraz sądy pracy (*Arbeitsgerichte*), które są sądami wyspecjalizowanymi.

Sądy pracy są właściwe do rozstrzygania wszelkich sporów cywilnych między pracownikami i pracodawcami oraz sporów między stronami układów zbiorowych. Pozostałe obszary jurysdykcji sądów pracy określone są w § 2-3 ustawy o sądach pracy (*Arbeitsgerichtsgesetz*). Zgodnie z § 5 ust. 1 zdanie drugie tej ustawy właściwość sądów pracy obejmuje również spory między osobami znajdującymi się w sytuacji porównywalnej z sytuacją pracowników a ich klientami. Wszystkie pozostałe spory cywilne są rozpatrywane przez sądy cywilne.

2 W przypadku gdy właściwość mają sądy powszechne orzekające w sprawach cywilnych (tj. sądy, które odpowiadają za rozpoznawanie takich spraw), w jaki sposób mogę się dowiedzieć, do którego z nich należy się zwrócić?

2.1 Czy istnieje rozróżnienie w hierarchii sądów powszechnych orzekających w sprawach cywilnych (na przykład sądy rejonowe są sądami niższej instancji, a sądy okręgowe są sądami wyższej instancji), a jeżeli tak, który z nich jest właściwy w mojej sprawie?

Sądy cywilne pierwszej instancji dzielą się na sądy rejonowe (*Amtsgerichte*) i sądy krajowe (*Landgerichte*).

1. Sądy rejonowe są zasadniczo właściwe do rozstrzygania sporów cywilnych, jeżeli wartość przedmiotu sporu nie przekracza 5 000 EUR i jeżeli sąd krajowy nie ma właściwości wyłącznej (art. 23 pkt 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych – *Gerichtsverfassungsgesetz*).

Niezależnie od wartości przedmiotu sporu sądy rejonowe mają właściwość wyłączną w poniższych przypadkach (§§ 23 i 23a ustawy).

Sądy rejonowe mają właściwość wyłączną do rozstrzygania sporów, które dotyczą roszczeń wynikających ze stosunku najmu pomieszczeń mieszkalnych, lub sporów o istnienie takiego stosunku najmu (§ 23 pkt 2 lit. a) ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych).

Mają ponadto właściwość wyłączną do rozpoznawania spraw rodzinnych i co do zasady także do prowadzenia postępowań nieprocesowych (§ 23a ust. 1 zdanie pierwsze pkt 1 i 2 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych).

Inne obszary wyłącznej właściwości sądów rejonowych niezależnie od wartości przedmiotu sporu są określone w § 23 pkt 2 lit. od b) do d) i g) ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych i należą do nich: (i) spory między podróżnymi a ich gospodarzami, kierowcami, szyprami/kapitanami jednostek pływających lub agentami ds. emigracyjnych w portach zaokrętowania, dotyczące rachunków wystawionych przez gospodarzy, opłat za transport lub przejazd, transportu podróżnych i ich mienia, utraty lub uszkodzenia tego mienia, a także spory między podróżnymi i podmiotami handlowymi zaistniałe w związku z podróżą; (ii) spory objęte postanowieniami § 43 ust. 2 ustawy o własności mieszkań (*Wohnungseigentumsgesetz*) (sądy rejonowe mają wyłączną właściwość w tym obszarze); (iii) spory dotyczące szkód wyrządzonych przez dziką zwierzynę; (iv) roszczenia wynikające z umowy zawartej w związku z przeniesieniem własności gruntu na następcę prawnego oraz zastrzegającej dla osoby przenoszącej własność prawo do dożywotniego zamieszkania i określone świadczenia rzeczowe (nazywane w języku niemieckim *Altenteilsvertrag* lub czasem *Leibgedingsvertrag*, *Leibzuchtvertrag* lub *Auszugsvertrag*).

2. Sądy okręgowe są właściwe do rozpoznawania w pierwszej instancji wszystkich sporów cywilnych, które nie należą do właściwości sądów rejonowych (§ 71 ust. 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych). Dotyczy to w szczególności spraw, w których wartość przedmiotu sporu przekracza 5000 euro.

W § 71 ust. 2 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych wymieniono obszary, w których sądy okręgowe mają wyłączną właściwość niezależnie od wartości przedmiotu sporu. Zgodnie z tym przepisem sądy okręgowe mają właściwość wyłączną między innymi w sprawach o:

- roszczenia z tytułu odpowiedzialności państwa za nieprawidłowe wykonywanie obowiązków przez urzędników publicznych (*Amtshaftung*),
- roszczenia o odszkodowania z tytułu podania do wiadomości publicznej nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd informacji o rynku kapitałowym lub nieujawnienia takich informacji oraz
- roszczenia dotyczące prawa inwestora do wprowadzenia zmian oraz wynikającego z tego prawa wykonawcy do dostosowania wynagrodzenia na podstawie umowy o roboty budowlane w rozumieniu § 650b kodeksu cywilnego (*Bürgerliches Gesetzbuch*).

Inne obszary, w których sądy okręgowe mają wyłączną właściwość, określone są w innych postanowieniach ustaw federalnych, na przykład dotyczących nieruchomości przemysłowych (zob. np. § 140 ust. 1 ustawy o znakach towarowych (*Markengesetz*)).

Izby rozpoznające sprawy gospodarcze mogą działać również w sądach okręgowych (§ 93 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych). Są one właściwe do rozpoznawania spraw gospodarczych w rozumieniu § 95 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych. Jedna ze stron musi wnieść o rozpoznanie sprawy przez izbę gospodarczą (§ 96 ust. 1 i § 98 ust. 1 zdanie pierwsze ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych).

Na mocy ustawy o wzmocnieniu pozycji Niemiec jako ośrodka sądownictwa (*Justizstandort-Stärkungsgesetz*, niemiecki Federalny Dziennik Urzędowy 2024 I nr 302), która weszła w życie 1 kwietnia 2025 r., kraje związkowe (*Länder*) mają również możliwość przyznania swoim wyższym sądom okręgowym (*Oberlandesgerichte*) właściwości do rozpoznawania w pierwszej instancji określonych spraw gospodarczych, o których mowa w ustawie (zob. § 119b ust. 1 ustawy Prawo o ustroju sądów powszechnych). Za zgodą stron taki sąd może być właściwy do rozpoznawania w pierwszej instancji sporów, w przypadku których wartość przedmiotu sporu przekracza określony poziom minimalny.

2.2 Właściwość miejscowa (który sąd jest właściwy do rozpoznania mojej sprawy: sąd w mieście A czy w mieście B?)

2.2.1 Podstawowa zasada ustalania właściwości miejscowej

Zgodnie z obowiązującą w Niemczech ogólną zasadą dotyczącą właściwości sądów zawartą w kodeksie

postępowania cywilnego (*Zivilprozessordnung*, ZPO) (§§ 12–18) właściwość miejscową ustala się na podstawie miejsca zamieszkania pozwanego (§ 12 ZPO). Jeżeli pozwany nie ma miejsca zamieszkania, właściwość oznacza się według jego miejsca pobytu na terenie Niemiec; jeżeli miejsce pobytu pozwanego nie jest znane – według jego ostatniego miejsca zamieszkania (§ 16 ZPO). W przypadku osoby prawnej właściwość miejscową ustala się na podstawie miejsca jej siedziby (§ 17 kodeksu postępowania cywilnego).

2.2.2 Wyjątki od podstawowej zasady

2.2.2.1 W jakim przypadku mam możliwość wyboru pomiędzy sądem w miejscu zamieszkania pozwanego (sąd wyznaczony przez zastosowanie podstawowej zasady) a innym sądem?

W przypadku niektórych rodzajów roszczeń powód ma możliwość wyboru właściwości szczególnej, ale nie właściwości wyłącznej sądu, na podstawie innego kryterium niż miejsce zamieszkania pozwanego. Poniżej przedstawiono kilka przykładów.

– W przypadku sporów wynikających ze stosunków umownych oraz dotyczących istnienia umowy można także zwrócić się do sądu właściwego dla miejsca, w którym zobowiązanie będące przedmiotem sporu powinno zostać wykonane (*Besonderer Gerichtsstand des Erfüllungsorts* – właściwość szczególna dla miejsca wykonania zobowiązania, § 29 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Umowa określająca miejsce wykonania zobowiązania ma znaczenie procesowe wyłącznie wówczas, gdy umawiające się strony należą do kategorii osób, które zgodnie z § 38 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego są uprawnione do zawierania umów prorogacyjnych lub jeżeli umowa została zawarta po zaistnieniu sporu (zob. odpowiedź na pytanie 2.2.2.3).

Pojęcie stosunku umownego obejmuje niezależnie od rodzaju zobowiązania wszystkie umowy podlegające prawu zobowiązań. Ta sama reguła ma zastosowanie w przypadkach, w których właściwe są sądy pracy (§ 46 ust. 2 ustawy o sądach pracy).

– W przypadku roszczeń wynikających z czynów niedozwolonych sądem właściwym jest także sąd właściwy dla obszaru, na którym dopuszczono się takiego czynu (§ 32 kodeksu postępowania cywilnego).

– W przypadku roszczeń wynikających z przepisów ustawy o ruchu drogowym (*Straßenverkehrsgesetz*) sąd, w którego okręgu nastąpiło zdarzenie powodujące szkodę, tj. wypadek drogowy, również jest właściwy (§ 20 ustawy).

– Ofiara przestępstwa może w toku postępowania karnego wnieść pozew w celu dochodzenia roszczeń majątkowych wynikających z przestępstwa do sądu rozpoznającego sprawę karną (postępowanie adhezyjne (*Adhäsionsverfahren*) na mocy §§ 403 i 404 kodeksu postępowania karnego (*Strafprozessordnung*)).

– Właściwość miejscową w sprawach o rozwód uregulowano w § 122 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym (*Gesetz über das Verfahren in Familiensachen und in den Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit*). Na mocy tych postanowień właściwość wyłączną ma sąd rodzinny (*Familiengericht*) (wydział sądu rejonowego) dla okręgu, w którym jedno ze współmałżonków ma miejsce zwykłego pobytu wraz ze wspólnymi małoletnimi dziećmi (tj. faktyczny ośrodek interesów życiowych). Jeżeli w chwili doręczenia pozwu pozwanemu (*Eintritt der Rechtshängigkeit*) nie ma takiego miejsca zwykłego pobytu jednego ze współmałżonków ze wszystkimi wspólnymi małoletnimi dziećmi, właściwość wyłączną ma sąd rodzinny dla okręgu, w którym jedno ze współmałżonków ma miejsce zwykłego pobytu wraz z niektórymi wspólnymi małoletnimi dziećmi, o ile żadne ze wspólnych dzieci nie ma miejsca zwykłego pobytu z drugim współmałżonkiem.

Jeżeli żaden z powyższych warunków właściwości nie jest spełniony, właściwość wyłączną ma sąd rodzinny dla okręgu, w którym współmałżonkowie ostatnio mieli wspólne miejsce zwykłego pobytu, jeżeli jedno ze współmałżonków nadal ma miejsce zwykłego pobytu w tym miejscu w chwili doręczenia pozwu pozwanemu. Jeżeli ten warunek również nie jest spełniony, właściwość oznacza się według miejsca zwykłego pobytu pozwanego, chyba że pozwany nie ma miejsca zwykłego pobytu w Niemczech – wówczas właściwość oznacza się według miejsca zwykłego pobytu powoda.

Jeżeli żaden z powyższych warunków właściwości nie jest spełniony, właściwość wyłączną ma wydział rodzinny sądu rejonowego dla Berlina-Schöneberg.

– Właściwość miejscową w sprawach o alimenty uregulowano w § 232 ustawy o postępowaniu w sprawach

rodziny i postępowaniu nieprocesowym. Jeżeli chodzi o alimenty dla współmałżonków lub dzieci, gdy postępowanie sądowe w sprawie małżeństwa jest w toku, właściwość wyłączną ma sąd pierwszej instancji, który rozpoznaje lub rozpoznawał tę sprawę.

Jeżeli postępowanie w sprawie małżeństwa nie jest lub już nie jest w toku, właściwość wyłączną w sprawach o alimenty dla dziecka małoletniego lub dziecka o ekwiwalentnym statusie ma sąd właściwy dla okręgu, w którym dziecko lub rodzic uprawniony do występowania w imieniu małoletniego dziecka ma miejsce zwykłego pobytu. Nie ma to zastosowania, jeżeli dziecko lub rodzic ma miejsce zwykłego pobytu w kraju innym niż Niemcy.

We wszystkich innych sprawach o alimenty (alimenty dla małżonków lub dzieci, których nie uwzględniono w wyżej wspomnianych przepisach, ale również na przykład alimenty dla wnuków, rodziców lub matek dzieci pochodzących ze związku pozamałżeńskiego) zastosowanie mają nadal przepisy ogólne, tzn. w pierwszej kolejności stosuje się kryterium miejsca zwykłego pobytu pozwanego. W niektórych szczególnych przypadkach przewidziano jednak możliwość wyboru sądu właściwego na podstawie § 232 ust. 3 zdanie drugie ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym: (i) w przypadku pozwu złożonego przez jednego rodzica przeciwko drugiemu rodzicowi o (a) alimenty, które zgodnie z prawem przysługują wskutek małżeństwa, lub (b) świadczenie przysługujące na mocy § 1615I kodeksu cywilnego — można wybrać sąd, przed którym toczy się postępowanie w pierwszej instancji dotyczące alimentów na rzecz dziecka; (ii) w przypadku pozwu złożonego przez dziecko o wykonywanie obowiązku utrzymania dziecka przez oboje rodziców — sąd właściwy dla spraw przeciwko jednemu z rodziców; (iii) jeżeli pozwany nie podlega właściwości sądów w Niemczech — sąd, w którym powód ma miejsce zwykłego pobytu.

– § 152 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym mają wprowadza zastosowanie tych samych reguł do postępowań dotyczących władzy rodzicielskiej lub kontaktów z dziećmi. W związku z tym, jeżeli postępowanie sądowe w sprawie o rozwód jest w toku, ten sam sąd jest właściwy także do rozpoznania spraw dotyczących władzy rodzicielskiej lub kontaktów z dziećmi. Jeżeli nie toczy się żadne postępowanie w sprawie dotyczącej małżeństwa, właściwość oznacza się według miejsca zwykłego pobytu dziecka. Jako punkt odniesienia w kwestii czasu ustalenia właściwości przyjmuje się dzień skierowania sprawy do sądu.

– Właściwość miejscową w postępowaniach nieprocesowych ustala się z bardzo różnych punktów widzenia, ponieważ sprawy tego typu generalnie nie obejmują roszczeń pomiędzy stronami, ale dotyczą zapewnienia ochrony prawnej.

W sprawach dotyczących osób fizycznych właściwość zasadniczo zależy od miejsca zwykłego pobytu danej osoby, chyba, że działania, jakie należy podjąć, wskazują na inne miejsce. Jest to uregulowane postanowieniami § 272 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym w sprawach dotyczących opieki prawnej, § 313 tej samej ustawy w sprawach dotyczących przymusowej hospitalizacji oraz § 416 w sprawach dotyczących pozbawienia wolności.

W sprawach dotyczących osób prawnych (np. spółki akcyjnej (*Aktiengesellschaft*), spółki z ograniczoną odpowiedzialnością (*Gesellschaft mit beschränkter Haftung*) lub zarejestrowanego stowarzyszenia (*eingetragener Verein*)) lub grup osób traktowanych jak osoby prawne na mocy przepisów procesowych (np. spółki jawnej (*offene Handelsgesellschaft*) lub spółki komandytowej (*Kommanditgesellschaft*)), właściwość w sprawach dotyczących ochrony prawnej, np. w sprawach dotyczących rejestracji w rejestrach publicznych lub w postępowaniach prowadzonych na mocy prawa spółek, ustala się na podstawie siedziby stowarzyszenia lub spółki. W przypadku osoby fizycznej prowadzącej jednoosobową działalność gospodarczą decydującym czynnikiem miejsce zarejestrowania działalności. – Reguły właściwości miejscowej w sprawach dotyczących rejestracji lub w postępowaniach prowadzonych na mocy prawa spółek uregulowano w §§ 376 i 377 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym, czasem w związku z regułami określonymi w prawie kraju związkowego.

W sprawach spadkowych sądem właściwym jest zasadniczo sąd właściwy dla okręgu, w którym osoba zmarła miała ostatnie miejsce zwykłego pobytu (§ 343 ust. 1 ustawy o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym). W niektórych przypadkach sądem właściwym może być inny sąd na podstawie § 343 ust. 2 lub ust. 3 lub § 344 ustawy. W tym miejscu należy wspomnieć w szczególności o § 344 ust. 7 ustawy, zgodnie z którym spadkobierca, który nie ma miejsca zwykłego pobytu w okręgu leżącego w jurysdykcji sądu spadkowego o ogólnego właściwości, może odrzucić spadek lub złożyć inne oświadczenie dotyczące spadku przed sądem spadkowym właściwym dla okręgu, w którym ten spadkobierca ma miejsce zwykłego pobytu.

W ramach swoich uprawnień związanych z rejestrem gruntów sąd rejonowy właściwy dla obszaru, na którym położony jest grunt, jest sądem właściwym dla spraw związanych z rejestracją gruntów. Właściwość miejscową w sprawach związanych z rejestracją gruntów regulują postanowienia § 1 ustawy o rejestrze gruntów (*Grundbuchordnung*), czasem w związku z regułami określonymi w prawie kraju związkowego.

2.2.2.2 W jakim przypadku muszę wybrać sąd inny niż ten właściwy dla miejsca zamieszkania pozwanego (sąd wyznaczony przez zastosowanie podstawowej zasady)?

W przypadku gdy ustawę wyraźnie określa właściwość miejscową sądu jako wyłączną, właściwość miejscowa ma wówczas pierwszeństwo przed wszystkimi innymi, tj. postępowanie może być wszczęte (i dopuszczone) wyłącznie przed sądem mającym właściwość wyłączną. Niektóre przypadki właściwości wyłącznej są określone w kodeksie postępowania cywilnego, a inne wynikają z ustaw szczególnych, takich jak ustawa o postępowaniu w sprawach rodzinnych i postępowaniu nieprocesowym (zob. np. § 122 tej ustawy). Kilka przykładów właściwości wyłącznej wynikającej z kodeksu postępowania cywilnego jest opisanych poniżej.

– W przypadku niektórych postępowań dotyczących własności gruntów lub prawa równoważnych (np. dziedzicznego prawa zabudowy – *Erbbaurecht*), wyłączną właściwość miejscową ma sąd właściwy dla okręgu, w którym położona jest nieruchomość. Ma to zastosowanie do postępowań dotyczących własności lub obciążenia nieruchomości, sporów dotyczących swobody ustanawiania takich obciążeń, roszczeń posesoryjnych, postępowań w sprawie wytyczenia granic oraz podziału (§ 24 kodeksu postępowania cywilnego).

– W przypadku sporów wynikających z najmu lub dzierżawy obiektów lub sporów dotyczących istnienia takich stosunków wyłączną właściwość miejscową ma sąd właściwy dla okręgu, w którym położona jest nieruchomość będąca przedmiotem najmu lub dzierżawy (§ 29a ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Przepis ten nie znajduje jednak zastosowania w przypadku stosunków najmu krótkoterminowego pomieszczeń mieszkalnych (domów wakacyjnych, pokoiów hotelowych itp.), umeblowanych pomieszczeń dla indywidualnych najemców oraz domów lub pomieszczeń przeznaczonych na potrzeby publiczne (§ 29a ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego).

– W przypadku postępowań przeciwko zarządzającemu obiektem położonym na terytorium Niemiec, w których dochodzi się odszkodowania za wpływ na środowisko naturalne, właściwość wyłączną ma sąd właściwy dla okręgu, w którym powstał wpływ obiektu na środowisko naturalne (§ 32a kodeksu postępowania cywilnego).

– W przypadku postępowań o odszkodowania z tytułu nieprawdziwych lub wprowadzających w błąd podawanych do wiadomości publicznej informacji o rynku kapitałowym lub nieujawnienia takich informacji lub postępowań dotyczących wykonania umowy na podstawie oferty złożonej zgodnie z przepisami ustawy o nabyciu papierów wartościowych i przejęciach (*Wertpapiererwerbs- und Übernahmegesetz*) właściwość wyłączną ma sąd właściwy dla miejsca, w którym znajduje się siedziba (a) zainteresowanego emitenta, (b) zainteresowanego oferenta w przypadku innych inwestycji kapitałowych lub (c) spółki przejmowanej, jeżeli ta siedziba znajduje się na terytorium Niemiec, a powództwo jest skierowane przynajmniej również przeciwko emitentowi, oferentowi lub spółce przejmowanej (§ 32b kodeksu postępowania cywilnego).

– W przypadku postępowań w sprawie nakazu zapłaty właściwość wyłączną ma sąd rejonowy o właściwości ogólnej dla powoda, tj. co do zasady sąd właściwy dla miejsca zamieszkania powoda lub — jeżeli powód jest osobą prawną — miejsca, w którym zarejestrowana jest siedziba powoda (§ 689 ust. 2 zdanie pierwsze kodeksu postępowania cywilnego). Jeżeli powód nie podlega właściwości ogólnej sądów w Niemczech, właściwość wyłączną ma Sąd Rejonowy dla Wedding w Berlinie. Te przepisy mają zastosowanie nawet gdy inne akty ustawodawcze zawierają inne postanowienia dotyczące właściwości wyłącznej.

– W przypadku postępowań egzekucyjnych właściwość wyłączną ma sąd rejonowy właściwy dla okręgu, w którym ma nastąpić lub nastąpiła egzekucja (§ 764 ust. 2 i § 802 kodeksu postępowania cywilnego). W przypadku egzekucji roszczeń finansowych i innych praw do majątku właściwość wyłączną ma sąd rejonowy właściwy dla miejsca zamieszkania dłużnika (§ 828 ust. 2 kodeksu postępowania cywilnego). W przypadku przymusowej sprzedaży gruntów w drodze licytacji lub objęcia zarządem przymusowym wyłączną właściwość miejscową ma sąd rejonowy właściwy dla okręgu, w którym położone są grunty (§ 1 ust. 1 i § 146 ustawy o licytacji przymusowej i zarządzie przymusowym (*Gesetz über die Zwangsversteigerung und die Zwangsverwaltung*) oraz §§ 802 i 869 kodeksu postępowania cywilnego).

Jeżeli osoba trzecia dochodzi roszczenia dotyczącego tytułu prawnego uniemożliwiającego rozporządzenie przedmiotem postępowania egzekucyjnego, właściwość wyłączną ma sąd właściwy dla okręgu, w którym

prowadzone jest postępowanie egzekucyjne (§ 771 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

- Obowiązki, które nie mogą zostać przeniesione na inne osoby (*unvertretbare Handlungen*), czy to obowiązek podjęcia działania, czy też obowiązek przyzwolenia na określone rzeczy lub zaniechania działań, mogą być egzekwowane przed sądem prowadzącym daną sprawę w pierwszej instancji (§§ 894, 895, 888, 890 kodeksu postępowania cywilnego). W postępowaniach dotyczących sprzeciwu wobec egzekucji na podstawie tytułu wykonawczego nadanego na mocy orzeczenia sądu właściwość ma również sąd pierwszej instancji (§ 767 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego).

2.2.2.3 Czy strony mogą samodzielnie określić jako właściwy sąd, który w innym wypadku nie byłby właściwy?

a) Umowy

W kodeksie postępowania cywilnego przewidziano możliwość zawierania umów prorogacyjnych. Na mocy § 38 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego sąd pierwszej instancji, który nie jest właściwy rzeczowo ani miejscowo, może przejść właściwość w drodze wyraźnej lub dorozumianej umowy stron, jeżeli strony to podmioty handlowo-usługowe, osoby prawne prawa publicznego lub fundusze celowe na podstawie prawa publicznego. Umowy o poddanie sporów określonemu sądowi pierwszej instancji są również dopuszczalne, jeżeli co najmniej jedna z umawiających się stron nie podlega właściwości ogólnej sądów w Niemczech (§ 38 ust. 2 pierwsze zdanie kodeksu postępowania cywilnego). W tym drugim przypadku umowa wymaga formy pisemnej lub, jeżeli zawarto ją ustnie, pisemnego potwierdzenia. Jeżeli jedna ze stron podlega właściwości ogólnej sądów w Niemczech, sąd w Niemczech można wybrać wyłącznie wówczas, gdy ta strona podlega właściwości ogólnej tego sądu lub sąd ten ma właściwość szczególną.

Zgodnie z § 38 ust. 3 kodeksu postępowania cywilnego umowa prorogacyjna jest w innych przypadkach dopuszczalna wyłącznie wówczas, gdy zawarto ją w sposób wyraźny, w formie pisemnej, w następstwie zaistnienia sporu lub gdy zawarto ją na wypadek gdyby przyszły pozwany po zawarciu umowy zmienił miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu na znajdujące się za granicą lub gdyby w momencie wszczęcia postępowania miejsce zamieszkania lub miejsce zwykłego pobytu pozwanego nie były znane.

Umowa prorogacyjna musi zawsze dotyczyć określonego stosunku prawnego oraz powstałych na jego gruncie sporów prawnych. Jeżeli ten warunek nie jest spełniony, umowa jest nieważna (§ 40 ust. 1 kodeksu postępowania cywilnego). Umowy prorogacyjne są również niedozwolone w przypadkach roszczeń niefinansowych przypisanych do sądów rejonowych niezależnie od wartości przedmiotu sporu (§ 40 ust. 2 nr 1 kodeksu postępowania cywilnego). Nie ma także możliwości zawarcia takich umów w przypadkach, w których właściwość wyłączna jest ustanowiona na mocy prawa (§ 40 ust. 2 nr kodeksu postępowania cywilnego).

Ważna umowa prorogacyjna jest wiążąca dla sądów. Fakt uzgodnienia właściwości wyłącznej zależy od treści umowy.

b) Uczestnictwo w postępowaniach sądowych bez podważania właściwości sądu (*rügelose Verhandlung*)

Sąd pierwszej instancji uznawany jest także na mocy obowiązującego prawa za właściwy, jeżeli pozwany ustnie przedstawi swoje stanowisko co do istoty sprawy bez podważania właściwości sądu (§ 39 kodeksu postępowania cywilnego). W postępowaniach przed sądami rejonowymi tego rodzaju skutek prawny pojawia się wyłącznie w sytuacji, gdy sąd zasygnalizuje tę kwestię (§ 504 kodeksu postępowania cywilnego).

Niemniej jednak, zgodnie z § 40 ust. 2 zdanie drugie kodeksu postępowania cywilnego, nie można w ten sposób ustalić właściwości sądu w postępowaniu (tj. poprzez uczestnictwo pozwanego w postępowaniu sądowym bez kwestionowania właściwości sądu) w przypadku, w którym umowa prorogacyjna jest niedozwolona (patrz wyżej: spory niefinansowe i właściwość wyłączna).

3 W przypadku gdy właściwość mają sądy szczególne, w jaki sposób mogę dowiedzieć się, do którego z nich należy się zwrócić?

Sądy pracy mają cechy szczególne dotyczące nie tylko ich właściwości rzeczowej na podstawie §§ 2-3 ustawy o sądach pracy (*Arbeitsgerichtsgesetz*).

Mają również cechy szczególne dotyczące ich właściwości miejscowej. W przypadku postępowań prowadzących

do wydania orzeczenia (*Urteilsverfahren*) w rozumieniu § 2 ustawy o sądach pracy należy w pierwszej kolejności odnieść się do przepisów ogólnych kodeksu postępowania cywilnego (§ 46 ust. 2 zdanie pierwsze tego kodeksu). Zastosowanie mają zatem przepisy o właściwości miejscowej zawarte w kodeksie postępowania cywilnego. W § 48 ust. 1a ustawy o sądach pracy określono jednak szczególną właściwość sądu, w którego okręgu znajduje się miejsce pracy. W przypadku umów prorogacyjnych zastosowanie mają ogólne przepisy, o których mowa w odpowiedzi na pytanie nr 2.2.2.3. Należy jednak zauważyć, że w przypadku niektórych rodzajów sporów § 48 ust. 2 ustawy o sądach pracy uprawnia strony układu zbiorowego do wskazania właściwości sądu, który co do zasady nie jest właściwy miejscowo, bez konieczności przestrzegania § 38 kodeksu postępowania cywilnego.

W przypadku postępowań prowadzących do wydania decyzji (*Beschlussverfahren*) w rozumieniu § 2a ustawy o sądach pracy w § 82 ust. 1 tej ustawy ustanowiono właściwość wyłączną sądu właściwego dla miejsca prowadzenia działalności lub siedziby przedsiębiorstwa.

■ Ostatnia aktualizacja: 30/01/2026

Za wersję tej strony w języku danego kraju odpowiada właściwy punkt kontaktowy Europejskiej Sieci Sądowej (EJN). Tłumaczenie zostało wykonane przez służby Komisji Europejskiej. Jeżeli właściwy organ krajowy wprowadził jakieś zmiany w wersji oryginalnej, mogły one jeszcze nie zostać uwzględnione w tłumaczeniu. ESS ani Komisja Europejska nie ponoszą odpowiedzialności za wszelkie informacje, dane lub odniesienia zawarte w tym dokumencie. Informacje na temat przepisów dotyczących praw autorskich, które obowiązują w państwie członkowskim odpowiedzialnym za niniejszą stronę, znajdują się w informacji prawnej.